

We veroorloven ons enkele kantteekeningen (Maandagmorgen):

1) ook onzerzijds erkennen wij: „God is een God der levenden”; evenals: „Hij is de God van Israël”. Maar dit mag niet worden uitgelegd in den zin eener „onderstelling”;

2) „onduidelijk” waren de besluiten van 1944 en d.a.v. niet.

Ze waren juist ontstellend duidelijk, waarom dan ook ondergeteekende's brief van 13 Dec. 1943 (voorstel: nog eens nadenken en de binding opschorten) verworpen werd, en openlijk verklaard werd: we weten van het standpunt van K. S. genoeg om te kunnen voortvaren. Het boek van ds H. J. Schilder is eveneens volkomen duidelijk. Evenals de door ds L. Doekes aangelegde collectie van schorsings- en uitwerpsgronden. De rapporten van Dijk, Nauta, Ridderbos, Polman krioelden wel van de onduidelijkheden, maar de besluiten van '44 waren duidelijk.

3) Op '44 volgden dan ook geen verduidelijkingspogingen, doch camouflagepogingen;

4) wij wachten op de exegese van het woord „verwerpen”; alsmede op die van de woorden „niet langer voor onze rekening te kunnen nemen”;

5) in afwachting van die nadere exegese schorten wij ons eindoordoor op: onze exegese is die van 1944 — en wij weten, dat die goed was. K. S.

Maria, de moeder van onzen Heere Jezus Christus (I)

Inleiding.

De afkondiging van het dogma der „ten hemelopneming” van Maria op den 1en November heeft aan Protestantische zijde heel wat beweging gebracht.

Op de Synode der Chr. Geref. Kerken heeft men daartegen een getuigenis doen uitgaan. Van Hervormde zijde is in alle kerken een kanselboodschap voorgelezen met dezen voortreffelijken inhoud: „In de afgelopen week, op de eerste November, heeft de Paus als hoofd der R.K. kerk, een nieuw leerstuk afgekondigd. Van heden af geldt in deze kerk als onfeilbare waarheid, dat Maria lichamelijk ten hemel is opgenomen en daar nu reeds de volkomen verlossing bezit, die de overige gelovigen eerst in de voleinding der tijden zullen ontvangen. Deze afkondiging bedroeft ons en dit leerstuk verwerpen wij. God zegt: Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn (Matth. 15: 9). De Heilige Schrift weet niets van een ten hemelopneming van Maria. De gedachte daaraan wordt niet alleen nergens uitgesproken, maar kan ook niet op enigerlei wijze als een gevolg-trekking uit de bijbelse Openbaring worden aangemerkt. De steeds toenemende aandacht en verering voor Maria in de R.K. kerk, waarvan wij in de afkondiging van dit leerstuk weer een nieuw bewijs ontvangen, is dan ook niet uit gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift maar uit geheel andere beweegredenen geboren.

In Maria vereert de R.K. kerk de mens, die krachtens de genade in staat is met God mede te werken. In Maria aanschouwt de R.K. kerk, tot welk een hoogte van heilichheid en heerlijkheid de mens met hulp der genade kan stijgen.

Met deze belangstelling voor de mens en zijn medewerking heeft de R.K. kerk zich op een weg begeven, die haar steeds verder afvoert van de verering van Gods genade alléén, waartoe de Heilige Schrift ons leidt. Naast de dank voor Christus' werk treedt de dank voor Maria's medewerking. Door deze dubbele aandacht wordt de enigheid en algenoegzaamheid van Christus' werk verloochend.

De afkondiging van dit nieuwe leerstuk bewijst opnieuw, dat de R.K. kerk zich noch door de Schrift, noch door de andere kerken van deze eenmaal ingeslagen weg laat terugroepen. Zij bevestigt hierdoor haar isolement en verdiept de kloof, die haar van ons scheidt.

Onze droefheid daarover is de keerzijde van onze dankbaarheid voor de Hervorming waardoor het God behagde Zijn Kerk terug te leiden tot de Heilige Schrift als eenige bron en regel des geloofs.

Te midden van de verwarring der geesten zullen wij alleen dan de rechte weg vinden, wanneer wij ons door de Heilige Schrift laten onderwijzen in de eenvoud en de klaarheid der kennis Gods.

Bij alle dankbaarheid voor deze kanselboodschap kunnen we toch niet nalaten de Hervormde Kerk toe te roepen: Geneesmeester, genees uzelfen. Want het is wel waar, dat de R.K. kerk in haar dogma der „ten hemelopneming” van Maria iets aan de waarheid heeft toegedaan, maar waarom laat zij velen van uw zonen toe van de waarheid af te doen? Vele vooraanstaande theologen in de Ned. Herv. Kerk zoals Prof. Dr G. v. d. Leeuw en Prof. Ph. Kohnstamm ontkennen ten eenen male de wonderbare geboorte van den Heiland uit de maagd Maria. Het is wel waar, dat de Heere Zijn Kerk heeft teruggeleid tot de Heilige Schrift in de Hervorming. Maar de Heere is in het terugroepen tot de Schrift voortgegaan in Afscheiding, Doelentie en Vrijmaking. Niet alléén Rome, óók de Hervormde, óók de Gereformeerde Kerken zijn afgeweken. En alle verzet tegen Rome zal niet baten, indien er geen wederkeer komt tot het Woord alleen.

Juist in de Hervormde Kerk is opvallend de terugkeer tot Rome van vooraanstaande mensen als Dr C. J. de Vogel en Dr W. H. van der Pol. Heel de liturgische beweging is een geschikte invalspoort voor Rome. En ook de oecumenische beweging die in de Hervormde en Synodale Gereformeerde Kerken zoo grooten opgang vindt, mondt vroeg of laat in Rome uit. Want de eenheid die men met alle geweld wil, vindt men nergens beter dan bij Rome.

Aan het nieuwe Roomsche dogma is in onzen kring aandacht geschonken. De heer Jongeling gaf uitnemende artikelen in het Gezinsblad. Ook de jeugd is door de Jeugdbladen den laatsten tijd behoorlijk ingelicht over Rome, door ds L. Doekes en ds H. Veltman.

Aan onze Theologische Hoogeschool, waar Prof. Schilder de studenten scripties laat maken over theologische onderwerpen en deze met hen bespreekt, is een uitvoerige en diepgaande studie geleverd over Maria als Middelaars, waarvan we voor deze artikelreeks een dankbaar gebruik hopen te maken. Het is onze bedoeling heel de Maria-leer te behandelen. In de eerste plaats gaan we na, wat in de Heilige Schrift aangaande Maria wordt gezegd. We trachten zóó Maria's plaats in de heilsgeschiedenis te bepalen.

Vervolgens gaan we na, wat de Roomsche Kerk aangaande Maria heeft geleerd, zoowel hetgeen reeds dogmatisch is vastgesteld als hetgeen nog niet dogmatisch is gefixeerd, maar bij Rome gangbare meening is.

Tenslotte geven we van deze Roomsche leer een beoordeling en trachten de wortels van deze dwaalleer op te sporen.

Enumatil.

K. MEIMA.

Rectoraats-overdracht

Het College van Hoogleraren van de Theologische Hoogeschool van „De Gereformeerde Kerken in Nederland”, Broederweg 15 Kampen, heeft bij dezen de eer U mede te deelen dat de overdracht van het rectoraat door Prof. Dr H. J. Jager aan Prof. Dr K. Schilder zal plaats hebben D.V. Woensdag 6 December a.s. des avonds om acht uur in de aula van het gebouw der Theologische Hoogeschool Broederweg 15 Kampen. Namens het College van Hoogleraren,

B. HOLWERDA,
h.t. secretaris.

* De „spijze” wordt „eucharistie” *

In zijn verleden week aangehaald geschrift („De Tegenwoordigheid van Christus in het Avondmaal”, uitgave G. F. Callenbach, Nijkerk), gaat dr W. F. Dankbaar, behalve op Chrysostomus, ook op Justinus af, om hem te wringen in zijn schema's. Justinus is geboren in Sichem, ongeveer een eeuw na Christus' geboorte. Hij heet apologet, vordrijver van het christelijk geloof, heeft dat ook wel bedoeld te zijn, maar maakte daarbij ook ernstige fouten.

Dit neemt niet weg, dat we niet graag zonder noodzaak hem allerlei in de schoenen wrijven, dat de room-zen, en de nieuwere sacramentalisten, in hem „lezen”.

Ook dr Dankbaar leest in Justinus iets „in”: het staat er niet.

Dr Dankbaar citeert uit Justinus' Apologie (I, 66, zie Migne, Patr. C. C., Ser. Gr., t. VI, kol. 428) volgende griekse woorden: „tên de¹) euchês logou tou par' autou eucharistêthean trophên”. En zonder blikken of blozen, met volkomen zekerheid, vertaalt hij dit als volgt: „De spijze, die op het gebed om de Logos, die van hem uitgaat, tot eucharistie wordt gemaakt”.

Begrijpen onze lezers, waar het om gaat? De schrijver wil betoogen, dat reeds Justinus geloofde aan een zoodanige aanwezigheid van Christus in het avondmaal, dat zijn lichaam en bloed substantieel de plaats zou hebben ingenomen van brood en wijn (bl. 26); m.a.w., dat reeds Justinus zou hebben geleerd, wat onze catechismus als latere roomsche dwaling veroordeelt: dat nl. uit brood en wijn het wezenlijke lichaam en bloed van Christus wordt (vr. 78). Brood en wijn zijn, volgens dezen gedachtegang, onderworpen aan een „zakelijke versterking”. Vandaar, dat volgens dr Dankbaar Justinus spreekt van een „spijze”, die tot eucharistie geworden is.

Het woord „eucharistie” wordt dan, nu het paard eenmaal op hol is, zomaar opgevat, alsof Justinus van de tweede eeuw een roomsch auteur van de twintigste is.

Want ofschoon de roomsche woordenboeken (b.v. Braun) nog lang niet „gek” zijn, en daarom waarschuwend eraan herinneren, dat je niet moet doorslaan, en dus niet moet vergeten, dat eucharistie ook doorgewoon dankzegging kan beteekenen (die dan voorafgaat aan de mis, net zóals ons gebed vóór de toetreding tot de tafel des Heeren heel gewoon een eucharistie zou kunnen heeten), toch hebben de roomschen later het woord eucharistie gebruikt in engere beteekenis: het werd aanduiding voor het mis-offer, d.w.z. herhaling van Christus' bloedig offer, herhaling in onbloedigen vorm, en het werd een eere-aan-voor het altaarsacrament: brood wordt volgens Rome veranderd in Christus' lichaam.

Nu meent dr Dankbaar, dat ook Justinus zóó al dacht, als hij het had over eucharistie.

Maar dr Dankbaar vergist zich. Zijn opvatting is zélf roomschen te kras. Waarom leest dr D. niet Justinus zelf, als hij „Calvijn wil corrigeren”? Dat wou dr A. H. de Hartog ook, maar het liep mis.

Justinus heeft met die roomsche eucharistie niets te maken. Hij schrijft, enkele regels vóór het zinnetje, dat dr D. blijkbaar van anderen overnam: wilt u weten, hoe

1) Tot tweemaal toe schrijft hij „de”, een zelfout lijkt nu haast niet aannemelijk. Lees: di' (di' euchês).

wij onzen eeredienst inrichten? Dat gaat o.a. zóó: de voorganger ontvangt uit handen van iemand brood en beker (met water en wijn); dan looft hij God den Vader door den naam van Zoon en Geest, en spreekt (hij neemt er den tijd voor, „epi polu”, vgl. Hand. 28: 6, het is een nadrukkelijke handeling) de eucharistie, d.w.z. de dankzegging, daarvoor uit, dat die gaven van God, dien Al-vader, zijn ontvangen. Eucharistie hier is doorgewoon liturgische dankzegging; dat zegt zélf Migne, zélf Rouet de Journal (gratiarum actio, beiden, Migne, 427, R. d. J. nr 128, in Ench. Patr.). En daarna zeggen de menschen: amen; dat doen ze vaker nu een dankgebed. Amen, zegt Justinus, beteekent: zoo zij het (genoito). De roomschen vertalen dat graag door „fiat”; en bij dat woordje „fiat”, Adolphus Venator schreef erover in nr 13 van zijn brieven, denken ze vaak aan Maria's woorden; mij gescheide naar uw woord. Goed, laat dat zoo zijn. In soms Maria's lichaam veranderd in dat van Christus? Zijn soms haar „elementen” van substantie veranderd? Houd op; Maria bleef een gewone vrouw; de paus heeft trouwens wel afgekondigd de ten-hemel-opneming van Maria's lichaam, maar niet haar transsubstantiatie.

Laat men toch die apologeten hun rust gunnen, en ze niet interpreteren om eigen dilemma's uit hun „larve” te voorschijn te tooveren..... want daar komt het op neer.

Als nu Justinus een paar regels verder zegt: deze spijze wordt daarom bij ons eucharistie genoemd, wel, dan is dat een verkorte zegwijze: de drinkbeker heeft bij ons ook nog drinkbeker-der-dankzegging.

En dus moet een protestant zich niet in roomsche luren laten leggen. Als Migne op kolom 428 zich eerst oenoepoet, eucharistia te vertalen door dankzegging, en dan tien regels later ineens eucharistia vertaalt door eucharistie (wij noemen deze spijze bij ons eucharistie), dan vragen wij: waarom? Een roomsche wil dat graag, och ja. Maar de protestant moest zeggen: vertaal dat woord nu net zoo als zóóeven: wij noemen deze spijze de dankzegging. We noemen h.v. de collecte offer. Dan blijft men eenvoudig. Ook wij noemen den drinkbeker dankzeggings-beker. Syllburgius-Revlus vertaalt dat — terecht — niet met: eucharistie-beker, doch met: eulogie-beker. Eulogie is het woord van 1 Cor. 10: 16.

Een paar alinea's verder zegt Justinus dan ook, dat de voorganger in zijn eeredienst gebeden en eucharisties „opzendt”. Wou dr Dankbaar ons vertellen dat die voorganger gebeden en wezensveranderingen opzendt?

Hervormde theologen moeten niet zich aan Calvijn-correcties zelden, eer ze een gedegen gereformeerde opleiding ontvangen hebben. Niet maar een van den staat, plus dan, zoo goed en zoo kwaad als het gaat, ietwat aangevuld met gereformeerde gedachten. Anders loopt een goedbedoelde poging om Calvijn te corrigeren uit op het verleen van hulpdiensten aan Rome.

K. S.

* Alweer: Logos of parool?

Maar we zijn nog niet klaar. Dr Dankbaar ziet bij Justinus staan: di' euchês logou tou par' autou. Hij vertaalt dit: op het gebed om de Logos, die van hem uitgaat. „Op dat gebed”, zoo is dan zijn gedachte, zou dat brood, die wijn, en (ja zeker, dat is er ook nog altijd) ook dat water (weet dr Dankbaar daar wel raad mee?) zijn veranderd in lichaam en bloed (en soms het hartwater???) van Christus. Niet volgens dr D. zelf natuurlijk, doch volgens Justinus, gelijk dr Dankbaar hem opvat.

Maar het is mis.

Dr Dankbaar heeft dezen keer niet eens lang nagedacht, vrees ik? Volgens hem gaat de Logos, d.w.z. Gods Woord uit Joh. 1: 1, de Zoon Gods dus, „van hem uit”. Pardon, dr Dankbaar, van wien? Gaat de Logos van God uit? Of van dien voorganger soms? Maar die is niet eens bedoeld, blijkbaar. Gaat de Logos van God uit, bij elk avondmaal opnieuw? Geloof u, dat Justinus dat meent? Schrijf dan niet: „hem”, doch: „Hem”.

Maar laat ons mogen zeggen, dat ook deze opvatting onmogelijk is. In het tekstverband kan God, de „Hij”, niet bedoeld zijn.

Dr Dankbaar moet niet met de muts ernaar gooien. Di' euchês logou is niet: „door de euchê om den Logos”, doch: „door den logos van de euchê”. Dat wil zeggen: het is niet: door het gebed om het Woord, doch: door het woord des gebeds. De Voorganger in de opperzaal van Mattheus 27 — Christus zelf — deed daar het Woord-van-gebed. En door dat zijn woord-van-gebed is dat voedsel (brood, wijn, water) geëucharistieerd. Dat beteekent niet: het is tot (roomsche) eucharistie gemaakt; maar het is object van dankzegging geworden, er is voor gedankt, heel plechtig, en nadrukkelijk (epi polu”, zie boven).

De drinkbeker der dankzegging is dankzeggend gezegd; dat hooren wij bij elken avondmaalsdienst zeggen. Moet nu over negentien eeuwen een theoloog vertellen, dat de gereformeerden van de 20e eeuw beweerden, dat wijn in bloed veranderde?

Het woord „logos” is in dit zinnetje van Justinus dus geen aanduiding van Gods Zoon, doch van een „parool”; dit keer van Christus als voorganger in de liturgie, die aan de tafel in den nacht van zijn gevangenneming het gebedswoord uitsprak. En door dit gebedswoord is de spijze heelemaal niet geëucharistieerd, in den zin van „wonderbaarlijk veranderd”. Justinus vertelt óók al van het water (dat optreedt naast brood en wijn), dat geëucharistieerd is..... (slot van 66, kol. 428). Hebben we ook al veranderd water? Bij het avondmaal, zooals in Kana (de brulloft, Joh. 2)?

Zélf aan roomschen is ook dit te gortig. Migne gaat voorop met de erkenning: „logos” is in het bedoelde zinnetje niet Gods Woord (de Tweede Persoon), maar een parool. Een poosje tevoren (13, Migne kolom 345) spreekt Justinus, van een woord-van-gebed-en-eucharistie; en het verband wijst aan, dat het daar niets te maken heeft met

2) Op twee verschillende bladzijden (28, 46) wordt „di'” (afkorting van „dia”) vóór „euchês” veranderd in „de”; hetgeen de heele zaak onverstaanbaar maakt. Dezelfde volzin uit Justinus wordt den ééne keer aangegeven als Apol. I, 66; den daaraan voorafgaanden anderen keer als Apol. 66, 2. Het verleden week besproken citaat van Chrysostomus werd aangeduid als M.S.G. XLIX, 380; maar het is Migne, Ser. Gr. xlix, 359.